

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol polji in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 35. V torek 29. avgusta 1854. III. tečaj.

Šolske misli.

Pogovor dveh učiteljev.

IV.

Učitelj Blagoljub pride zopet k svojemu ljubemu sosеду učitelju Bogomiru. Pomenkovata se tako le:

Blagoljub. Pridem te, ljubi Bogomir, danas na našo šolsko preskušnjo povabit. Velikrat sim že jaz k tebi prišel, tedaj se bo vendar spodobilo, da bi tudi ti enkrat k meni prišel, — in ker vem, da te posebno šolska preskušnja rada vdigne, tako se terdno zanesem, da boš tistikrat gotovo prišel, in nas razveselil.

Bogomir. Obljubim, tu imaš roko, da bom prišel, če me le kaj prav posebnega zaderžalo ne bo. Res, šolska preskušnja je vselej za me veliko veselje, posebno pa pri tebi, svojem ljubem prijatlu.

Blagoljub. In ravno pri naši šolski preskušnji znabiti ne bo kaj posebnega, da bi vas zlo veseliti zamoglo, — zakaj, po pravici povem, da se mi je letošnje šolsko leto z šolo prav nerodno godilo. Po zimi sim imel skoro prepolno šolo, in ko se je spomlad začenjala, so mi začeli, šolarji zmiraj bolj izostajati. Tako je šlo celo leto notri do zdaj. Vsi tisti, ki so kaj znali, so šolo zapustili in šli eni za pašo, drugi na poljsko delo, tretji služiti itd. Ostali so mi le pervinci in taki, ki si ž njimi veliko pomagati ne morem. In to mi kaj težko dene, zato ker vidim, da se tako šola zmiraj bolj zanemarja in vidno peša.

Bogomir. Tako se po deželi rado godi. Ni dayno, kar sim tudi jaz ravno take sitnosti imel. Ker sim vidil, da tako ne more in ne

sme biti, sim vse moči napel, da bi bil tej napaki v okom prišel. Od začetka sim se obstoječih postav za „pošiljanje otrok v šolo“ držal in veliko z gosposko pisaril, ktera mi je tudi prav hvale vredno na pomoč prišla, je zanikerne starše svarila in če ni bilo drugače, tudi strahovala zavoljo otrok, ki jih v šolo niso pošiljali. — To je pri nekterih nekaj pomagalo, — toda kmalo sim vidil, da to ni naravna pot z šole do serc starišev. Posvetoval sim se z gospod fajmoštrom in drugimi tukajšnjimi duhovni, in sim sklenil prav po lepem stariše do šole pridobiti. Verli gospodje duhovni so mi pri tem zelo zelo pomagali. Koj od konca šolskega leta, ko so šolo oznanili, so prav slovezno razložili in ljudem zaterdili, da šola ni le za zimski, ampak tudi za poletni čas in celo leto, če hoče, da bi se kdo kaj naučil itd. In ko je spomlad nastopila in smo čutili, da bi se jela šola prazniti, so verli gospodje svojim farmanom zopet šolo v novič priporočili, in tako vselej pri vsaki priložnosti, kjér je bilo treba. — Zraven pa sim tudi jaz poletni čas šolo tako uravnal da je bilo vsakemu lahko hoditi, če je le hotel. Zjutraj sim začel šolo še le ob 10 do 12, in popoldne od 1 do 3. Dopoldne so hodili pervotečajarji, in popoldne drugotečajarji. In tako imam še zdaj. Nobeden nima zdaj izgovora, da mora pasti, delati itd.; zakaj na pašo se goni pri nas zjutraj zgodaj, in do devete ure je že zopet vsa živina doma. Ravno tako tudi popoldne se ob 4 paša prične, in se do večera pase. — Pri vsem tem je pa tudi treba otroke zmiraj tako rekoč na šolo privezane imeti. Jaz jim zmiraj kaj obljubim, in jih tako v nekaki zvezi in zavezi z šolo in s sabo imam. Poskušaj zanaprej tudi ti tako storiti, boš vidil, da bo šlo. Če gre od začetka počasi, nič ne dé, nikar ne obupaj. Če učitelj sam nad saboj in nad mladino obupa, je res potlej težavno in vse zelo nadležno. — Pa kaj bi ti dalje toliko od tega govoril, saj vem, da si že sam nekaj skusil in zvedil, in vem, da imaš dobro voljo, — tedaj le sercé!

Blagoljub. O gotovo dobro voljo! Nič me tako ne veseli, kakor če imam polno šolo pridnih učencov, in če jim kaj koristiti zamorem.

Bogomir. Kako pa, ali pri vas povabite starše k šolski preskušnji?

Blagoljub. Dozdaj jih nismo nikoli, zato ker vemo, da bi se med gospode sramovali priti.

Bogomir. Škoda. Starši bi mogli pri vsaki šolski sloveznosti prvi biti, — posebno pri šolski preskušnji, da vidijo in slišijo, kako se v šoli godi, kako se njih otroci uče, obnašajo in da imajo tako zmiraj večje in boljše zapopadke od šole. To kaj veliko k šolski povzdigi pomore. Pri nas se vselej šolska preskušnja v cerkvi očitno oznani, h kateri se starši spodobno povabijo; in res, pride jih veliko, da prostora manjka. To je zlo veselo za otroke in starše, posebno če se prvi dobro odrezujejo.

Blagoljub. Še danas bom povedal našemu gosp. fajmoštru, da pri vas tako delate. To se mora tudi pri nas zgoditi, — posebno zdaj, ko še starši veliko od šole kaj ne vedo.

Bogomir. Storite le tako; s tim bote že za prihodno šolsko leto dobro pot pripravili. Če starši vedo kaj je šola, in če so od njenega prida dobro prepričani, ne bodo branili svojim otrokom vanjo hoditi, — timveč jo bodo z veseljem podpirali.

Blagoljub. Bog plati zopet za dober svet. Čas je pretekel, treba bo iti, tedaj zdrav, ljubi moj, da se zopet vidiva, da namreč ti k meni prideš.

Bogomir. Z Bogom! Upam, da se bova vidila kmalo! —

Nil.

V nekterih deželah skoraj nikoli ali pa le prav redko kedaj dežuje, taki kraji so nerodovitni, ne rase tam ničesar, sam pesek in kamenje zemljo pokriva. Tudi Egipt spada med te dežele in vendar je rodovitn. To pa samo Nil stori, edina reka, ki egiptovsko deželo pretaka. Izviri njegovi so na sredi Afrike v Lunskih gorah in v Habešu. Iz Lunskih gor priteče beli, iz Habešinskih modri Nil, oba se združita v Senaru. Odtod teče Nil skoz Nubijo v Egipt in zlije se v sredozemno morje. Njegova pot je 450 milj dolga. Naj imenitnejše in naj čudnejše pri tej reki je pa to, da vsako leto o določenem času iz svoje struge, čez svoj breg, stopi in se po deželi razlije. Da reka iz svoje struge stopi, ni ravno tako

čudna reč in vemo, koliko škode včasi reke napravijo, kader se na gorah sneg tajati začne, ali kader več časa močno dežuje. Vender, kader Nil prestopi, ne napravi nobene nevarnosti, ampak naj večo srečo prinese deželi, blagoslov ji prinese in rodovitnost. Kakor smo rekli pride prestop vsako leto o ravno tistem času. To se pa zgodi zavoljo tega, ker v vročem pasu naše zemlje redno dežuje. Zakaj tam ni take zime, kakor pri nas, ampak namesto zime imajo samo skoz dva mesca vsaki dan dež. Tudi Nil v tem pasu, v teh krajih, izvira, zato se vsako leto o tem času tako močno z vodo napolni. O sredi junija začenja se voda pomalu višati, vsaki dan za dva, tri ali štiri palce. Na koncu mesca že stopi do devet der (dra je egiptski laket). Vse zdaj samo na Nil gleda in o Nilu govori, zakaj ž njim je zvezana tudi prihodnja letina. Od prvega julija v Kairu oznanjujejo vsaki dan visokost, katero Nil doseže. Kader je 16 der visok, naredi se javno pismo, ker morajo zdaj kmetje ali poljni najemniki davek plačati in scer koj tretjino napred. Ako pa Nil te visokosti ne doseže, so kmetje vsega davka prosti. O sredi avgusta stopi iz struge in o polovici septembra je naj viši. Potem se zopet zgublja in o sredi oktobra polje zapusti. Kader više ne stopi, kakor 16 der, je v Egiptu slabo leto, kader je 18 der visok, srednja, in kader 22 ali 23 der doseže, naj boljša letina. Kader je še viši, je že spet zemlji v škodo, ker potem polje predolgo z vodo pokrito ostane, tako da z obdelovanjem prepozno pridejo. Tudi to ni dobro, če pred začetkom hladnejših časov odplava, ker se tako preveč merčesev zredi. Kader odteče, vse polje z masnim blatom pokrito zapusti, ki je še veliko boljše, kakor gnoj. In tako imajo Egipčani svoje polje prav dober kup in brez truda prav dobro pognojeno. Da se pa Nil lahkeje po vsem polju razlije, so po celej deželi rove in vodotoke napravili, v katere se Nil potem, kader rase, vlija in tako celo deželo preplavati in pognojiti zamore. Da pa o drugem času preveč vode ne zgubi, so zapere napravljene, nad katerimi državna policija čuje, da se prezgodaj ali premočno ne odpirajo.

Verh to velike koristi, ki jo Egipt od Nila uživlja, ima Nil tudi čisto vodo, ki je dobra za pitje. Tudi se na njem z ladjami vozijo, Nil je v Egiptu naj imenitnejša cesta.

Nil je naj večí dobrotnik Egipta. On mu vse dobro podaja, kar koli reka deželi podajati zamore. Brez Nila bi bil Egipt prazna, odljudna in peščena pustinja. Zato so se mu pa tudi Egipčani od nekđaj že hvaležni skazovali, stari Egipčani so ga celo kakor boga častili. J. St.

Kaj me peče v serce.

Imel sim vertec, vertec ljubi,	Pa smert nemila je razderla
Cvetele v njem so rožice,	Veselje to in zveze té,
Preserčno so me veselile,	Ga hladna že gomila krije —
Mi bile serčne ljubice.	Pa to ne peče me v sercé;
Sovražnik divji pa po noči	Ljubezen prava z duhom biva,
Razdjal je cvetke mi ljubé, —	Zatreto s smertjo se ne da;
Veselje moje preč je bilo, —	Tam gori enkrat v večnem raju
Pa to ne peče me v sercé;	Se bova zopet vidila.
Cvetlice lepe še cvetele	Učitelj bil sim v šoli mladi,
Mi bodo drugo spomlad spet,	Učil mladino prav skerbno,
Veselše bodo se razvile,	In ona vdana poslušala
Duhtelev v lepši zopet cvet.	Náuke moje je zvestó.
Je bil prijatelj serčnomili	Pa svet hudobni je popačil
Udan mi z celega serca,	Nedolžne serca, ličica, —
Veselje, žalost sva delila	Po vodi šli so nauki moji —
In serca bila enega.	In to me peče v dno sercá! —

A. Praprotnik.

Vsakemu svoje.

To je res — lagati je znal mlinarjev Janezik, ko da bi hruške klatil. — Dobil je Janezik enkrat od svojega kuma (botra) sreberno dvajsetico v dar, ktero z velikim veseljem starišem pokaže, in jo potem v žep spravi. — Po dokončani šoli se gre malo z součenci igrat, — semtertje skačejo, da je veselje! — Ko je bilo pa čas domu iti, se hoče z darovano dvajsetico malo ponositi, ter

poseže v žep — ali dvajsetice ni! — Dobil sem, pravi Janezik jokaje, dobil sem od kuma novo dvajsetico — vse žepe pak preiščem in — ni je! — Tukaj kje sem jo vtegnil zgubiti. Tovarši! kdor jo najde, in mi jo prinese, mu hočem že kaj dati. — Ves žalosten gre domu, in se klavern za mizo vsede. Celo noč se mu od zgubljene dvajsetice sanja.

Drugi dan prisopi sosedov Jožek, in mu poda dvajsetico, katero je na trati, kjer so se včeraj igrali, našel bil, in — polovico od njega terja! Ali Janezek se izgovarja, da bi pač škoda bila, svitlo dvajsetice menjati — ter jo naglo v žep vtakne, se smeja, in Jožka — kakor pravijo — z potepenim pismom odpravi. —

Čez malo časa pride Jožkov oča k mlinarju, ki še od vsega nič ne ve, in od najdene dvajsetice prav prederzno tudi on polovico terja! — Ljubi sosed, pravi mlinar, zavoljo nesramne sebičnosti njegove tvoj sin po pravici ne vinarja ne zasluži. Veselje, da je zgubljeno blago našel, in ga nazaj zročil, ali kaki groš-naj bi bilo tvojemu sinkotu plačila zadosti. Od najdene *dvajsetice* pa *polovico* terjati, je vunder malo prenapeto, prijatelj! — Da je pa moj sin dvajsetico spravil, in Jožetu za najdbo celo nič dal ni, je tudi kazni vredno. —

Ker pak vunder hočete, da bi vaš in moj sin od dvajsetice obadva enako imela — naj se zgodi po vaši volji. —

Modri mlinar izroči dvajsetico gospod učitelju, da naj jo v prid šolske knjižnice oberne. — In tako sta Jožek in Janezik od lepe sreberne dvajsetice vsaki polovico, to je — nič imela.

Ludvik Tomšič.

Listonoša.

Marsikter iz Gorice. Že marsikter oglas smo zaslišali po glasniku društva sv. Mohorja, kakšne knjige naj bi ono izdajalo, svojim društvenikom vstreči. Naj sprejme slavni odbor tudi sledečiga, in če mu je po volji, naj ga priobči po Šolskim Prijatelju.

Marsikter bravec tudi iz društva sv. Mohorja, posebno iz mladine, si želi le mnogo pripovedovavnih knjig in knjižic — brez ozira na to, če so ali ne tudi pristojne društvenimu na-

menu: po vgodnih knjigah *um bistriti, serce žlahtniti, narodni jezik likati* — ali ob kratkim, slovensko ljudstvo na vse strani omikovati. — Tode knjiga, ki tega žlahnega namena ali nima, ali pa vgodna ni, ga doseči, ni vedna častniga imena, dobre knjige. Le dobre knjige pa vsestransko dobre za slovensko ljudstvo izdajati, se je društvo sv. Mohorja vtemelilo in zvezalo. Bog ne daj, da bi jest hotel ali zamogel temu spoštovanemu društvu očitati, da ono svojih obljub dostojno ne spolnuje. Vém pa, da si marsikter bravec tudi od njega tacih knjig želi in pričakuje, ali da bi mu rad ponudil in še za plačilo vrival take povesti in popise, ki le prazne marnje, vsakoršne vraže, predsodke, bobjoeverstva in druge neslanarije zatrosujejo. Ali niso te baže mnoge mnoge „narodnih povest“ in „narodnih običajev,“ — postavim: Kakó sta Jezus in sveti Peter popotovala in bila iz spanja bujena s tepenjem po r...!; kakó je na takim popotovanji Jezus kerčmarja v osla premenil; kakó je Lopaterjev Janez v nedeljo po južni v cerkvi križev pot molil in cele kupe valjavšnic. In slovenski, narodni časniki se niso sramovali, tacih nerodnost v svoje liste sprejemati, in še zmirej sprejemajo popise, s kakó sirovimi veselicami slovenska mladina še semtertje obhaja nekatere letne praznike! Se li to pravi: slovenski narod omikovati, njega um bistriti, serce žlahtniti — pasti njegovo radovednost s tacimi „narodnimi“ nerodnostmi in sirovostmi? — Kaj čuda potem, če drugi narodi Slovence mislijo in psujejo „sirovence,“ ker jim ti sami po knjigah in časnikih razkazujejo svoje tolike nerodnosti!

Dostojniši in potrebniši bi bilo, tacih *nerodnic*, katerih razširjevanja po ustnim zročilu je nemogoče vselej in povsod zadrževati, saj ne tudi po natisu od rodú do rodú, iz veka v veke zasejevati; dostojniši in potrebniši, jih s tacimi spisi namestovati, ki so po predmetu in pisavi vgodni za vsestransko omiko slovenskiga ljudstva. — Ali mar nimajo Slovenci tudi tacih dostojniših spisov? In če jih še nimajo v toliki obilnosti, kakor mnogi drugih narodov, ali so li mar oni sami tak siromaški uma in domišlije, da bi si ne zamogli tudi taciga berila dovolj oskerbeti, ki je ob enim mično in podučno?

Vgovorjalo se mi bo, da ravno „narodne pripovedi“ in popisi „narodnih običajev“ so naj mičniši in priročniši predmet

za likanje narodniga jezika in za bogatenje našiga slovenskiga še vhoziga slovstva.

Jest pa pravim: Naj bodo vraže, predsodki, babjoverstva in sirovi običaji še toliko stari in vkoreninjeni; naj se pripovedujejo ali popisujejo, še v toliko mični in lični besedi, v prosti ali pesniški obliki: *ostanejo nerodnosti in sirovosti, ostanejo opičaji*; in jest le ne zapopadem, kako in koga zamorejo mikati take neslanarije! —

Če pa že morajo tudi té naš slovenski jezik krasiti in naše narodno slovstvo množiti, naj se natiskujejo v učene knjige za omikane ljudje, ki umevši pravi pomén in namen tacih „narodnih“ nerodnost in opičajev, se nad njimi ne spodtikajo, — ne pa v knjige in časnike za priprosto ljudstvo. Pomisli naj se, da niso vsi bravci učeni slovstvari in veroznanci; da prosti ljudje ne gledajo na lepoto besede, ampak na nje pomen in namero po nji zatrosovanih navkov in večidel zmišljenih dogodb; pomisli naj se, da takim bravcam brane marnje, vraže, predsodki, babjoverstva, običajne norosti in sirovosti so *verske resnice, djanske pravila!*

So pa li té dostojin predmet, té vgodin pomoček: „um bistriti, serce žlahniti, narod omikovati?“ — Njih spisovavci in natiskovavci bi si veliko več slave in veči zasluge zadobili, ko bi namesto omenjenih *nerodnih* take spise med slovensko ljudstvo zasejevali, ki niso le *samo* za kratkočasenje in povzdigo slovstva, ampak *ob enim tudi* za povzdigo naj potrebniši in žlahnejši omike uma in serca vsestransko vgodni.

Z rečenim pa kratko in malo ne sprotujem vsakoršnim „narodnim“ povestim in običajem. Tudi za — me ima ravno ta baža spisov posebin mik, tode le tacih, ki so po predmetu in pisavi pristojni, namen društva sv. Mohorja podpirati in pošpeševati — s zaplodovanjem prave in vsestranske omike. Gole marnje pa in vse *opičajske* neslanarije, če tudi „narodne“, se vé da, so mi zoperne de studa. Čimú li papir mazati s tem gnjusam, ker se tudi v slovenskim slovstvu ne manjka tečnej in žlahnej hrane za um in serce? Kolikanj mičnih in podučnih „narodnih“ povest in običajev, čeravno vmes tudi mnogo nerodnih, so nam že prinesli le razni slovenski časniki! Kolikanj dostojnih nam léto za létam prinašajo slavne Drobince! In kolikanj posebno lepih nam je tudi že društvo sv. Mohorja po svojih knjigah izdalo! In smemo se jih po njegovi marljivosti in razumnosti še več nadjati v prihodnje.

(Konec sledi.)

Odgovorni izdaj. in vredn. A. Einšpieler. Natisnil J. Leon u Celovcu.